

Az új nyilvános könyvtári rendszer modellje és az információs társadalom technológiája Törökországban

A nyilvános könyvtárak jelentősége, minőségi fejlesztése az egész fejlett világban prioritást élvez. AZ USA-ban és Európában egyaránt nagy figyelmet fordítanak a nyilvános könyvtári rendszerekre. Tanulmányok foglalkoznak a nemzeti tervvel és stratégiával, amelyek a figyelmet az információs társadalomra, az információs technológia automatizálására összpontosítják, különös tekintettel a nyilvános könyvtárakra. Speciális projekteket indítottak, mint pl. a *Pulman Public Libraries Mobilising Advanced Network*.¹ Ezeknek az erőfeszítéseknek az a céljuk, hogy Európa lakóit segítsék eligazodni az állandóan változó világban, megfelelni az újabb és újabb feladatoknak.

A jelen tanulmánynak az a feltevés az alapja, hogy Törökország a 21. század elején felkészül a jövőjét megalapozó legfontosabb befektetésre: egy jól működő, fejleszthető információs hálózat, és azon belül a nyilvános könyvtári rendszer kiépítésére. A dinamikus Törökországnak most ez a legnagyobb jelentőségű feladata.

A tanulmány a Török Nemzeti Bibliográfia (Turkiye Bibliyografyasi), a Török Cikk Bibliográfiája (Turkiye Makaleler Bibliyografyasi) és a legfontosabb török könyvtári szakfolyóiratok adatait vizsgálja. A külföldi szakirodalmi információk az EBSCO, a FirstSearch és a ProQuest adatbázisokból származnak.

Ahhoz, hogy megértsük, miért van szükség a változásra, meg kell ismernünk a történelmi hátteret, a jelenlegi struktúrát. A pillanatnyilag működő rendszer elavult. A nyilvános könyvtár fogalmát 1923-ban vezették be. A közoktatást, a kulturális életben való részvételt 1932-ben kezdték megszervezni. Művelődési házak alakultak, ahol hozzá lehetett jutni a könyvtári szolgáltatásokhoz. Ezeket a könyvtárakat különbözőképpen nevezték: városi könyvtár, általános könyvtár, oktatási könyvtár (az utóbbiak a *Nemzeti Oktatási Minisztérium*hoz tartoztak). 1960-ban bukkant fel a *nyilvános könyvtár*

elnevezés, amikor a *Könyvtárak Általános Igazgatósága* létrejött.

A jelenlegi helyzet

Törökországban kevés a nyilvános könyvtár, ami a költségvetéssel, az eszközökkel és a személyzetrel van kapcsolatban. A könyvtári gyűjtemények sem mennyiségileg, sem minőségileg nem kielégítőek. A költségvetésből rendelkezésre álló pénz évről évre kevesebb. Az 1997-ben indult automatizálási program nem fejeződött be sikerrel. A könyvtárak száma és a személyzet létszáma fordított arányban van egymással, azaz a könyvtárak száma nő, a személyzeté csökken. A személyzet sem a mennyiségi, sem a minőségi követelményeknek nem felel meg az IFLA-előírások szerint. Ha összehasonlítjuk a török állapotot az EU-ban tapasztalhatókkal, akkor Törökország messze hátul kullog (Yilmaz, 2001.). Az adatokat az 1. táblázat tartalmazza.²

Miközben a globalizálódó világban gyorsul, Törökországban igen komoly gondokkal kell megküzdeniük a könyvtáraknak. Az iskoláskorúak nagy része vagy nem is jut el az iskolába, vagy nem megfelelő oktatásban részesül. A lakosság e rétege számára alig remélhető, hogy a jövőben az élethez szükséges javakhoz és szolgáltatásokhoz hozzájusson. Az oktatás pedig nem pusztán az oktatást jelenti. Manapság a tanulás egész életen át tart. A török nyilvános könyvtári rendszer messze van attól, hogy megfeleljen az oktatással szemben támasztott követelményeknek, ahogy nem felel meg a szocializációs és a szórakoztatási követelményeknek sem. Az rendszer hiányosságainak okai:

- elégtelen a személyzet, a rendelkezésre álló pénz, a könyvtári állomány, az eszközök, a technológia;
- az alkalmazott módszerek drágák a hatékonyságukhoz képest;
- az alkalmazott módszerek elavultak.

1. táblázat
A török nyilvános könyvtárak adatai 1996–2002

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Nyilvános könyvtárak	1 260	1 310	1 343	1 373	1 403	1 414	1 436
Személyzet	3 285	3 162	3 212	3 067	2 923	2 878	2 842
Könyvek (ezer egység)	10 899	11 296	11 598	11 931	12 181	12 400	12 433
Használók (ezer fő)	22 523	23 122	20 515	20 733	19 903	20 988	20 179
Beiratkozott olvasók (ezer fő)	1 005	970	498	399	387	400	424
Kölcsönzött könyvek (ezer egység)	4 508	4 708	4 130	4 118	3 926	4 186	4 474
Begyűjtött könyvek (köteles példány)	8 207	8 352	9 383	9 763	8 905	9 974	12 552
Begyűjtött folyóiratok (köteles példány)	2 405	2 499	2 515	2 235	2 257	2 251	2 044
Vásárolt könyvek	129 450	238 973	249 505	201 263	103 194	107 797	87 791
Előfizetett folyóiratok	63	79	114	100	118	119	125
Mobil könyvtárak	72	70	70	67	68	67	67
Szolgáltató helyek	1 564	1 397	1405	1 360	1 243	1 260	1 161
Könyvek	164 407	157 860	155 313	160 383	137 845	137 790	147 246
Beiratkozott olvasók	152 107	139 735	62 074	37 753	34 910	40 455	37 903
Kölcsönzött könyvek	624 810	440 655	513 175	519 190	503 557	502 011	386 959

Az új modell

A számítógép könyvtári használata az 1960-as évekre nyúlik vissza. Az új információs technológia mintegy 20 éves. Az új technika új megoldásokat kínál. A nemzetközi munkában való részvétel új stratégiai lehetőségeket teremt Törökország számára. A máshol már bevezetett módszerek helyi adaptálása sokat lendíthet a helyzeten, javíthatja a minőséget és csökkentheti a költségeket.

Tudni kell, hogy sok módszer bevezetése nem vezet feltétlenül minőségi javuláshoz. Az új rendszernek tudományos alapokon kell nyugodnia. A bemutatandó modellnek tömegek számára kell jó megoldást jelentenie.

Az új nyilvános könyvtári modell a következő elemekből áll:

- kommunikációs és információs hálózat;
- tartalom: feladatok és folyamatok, szoftverek;
- hardver: tájékoztató szolgálat, szervezet, hozzáférés a hardverhez;
- az új feladatokra felkészített személyzet;
- könyvtár-technológiai integráció;
- üzembe helyezés.

Kommunikációs és információs hálózat

A kommunikációs és információs hálózat magában foglalja az internetet, amely a legnagyobb hatással volt az információs társadalomra. Senki által nem irányított, demokratikus eszköze az ismeretek terjesztésének.

A modell a török tartalommal megtöltött nyilvános könyvtári hálózatot foglalja magában. Ezt a hálózatot kell az internettel ötvözni, aminek a neve *Nyilvános Könyvtári Információs Hálózat (Public Libraries Information Network = PUBNET)*, amely nemcsak a dokumentumokat fogja kezelni, hanem a könyvtári szoftverek frissítése, a hardverkarbantartás, a továbbképzések, a dokumentumok elosztása, a különböző adminisztrációs munkák lebonyolítása is ezen az eszközön keresztül fog történni.

A PUBNET tervei között az olyan közszolgáltatások kezelése is szerepel, mint az áram-, a víz-, a telefon-, a földgáz- és a bankszolgáltatások. Megfelelő környezetben egyedi jellege lesz ennek a lendületesen fejlődő hálózatnak. Ahhoz, hogy magas színvonalon tudjon működni, egységesíteni kell.

A hálózati technológia rövid idő alatt gyors változást mutat. A Könyvtárak Általános Igazgatóságának a megfelelő gazdasági körülmények megteremtésével kell hozzájárulnia a PUBNET működéséhez. Vállalnia kell a hálózat beruházását és ellenőrzését, de nem avatkozhat be a közvetlen irányításba.

A PUBNET kísérleti területét igen szélesesen kell megválasztani. Meg kell tervezni a megalapítás, a fejlesztés és a karbantartás költségeit. Fel kell mérni a területi különbségeket, és meg kell határozni a differenciált használati tarifákat. Ki kell dolgozni az értéknövelt szolgáltatások lehetőségét. A modell sikere a fenntartáson és a fejlesztésen múlik.

Tartalom: feladat, folyamatok, szoftver

Az információs hálózat hasznosságához nem elegendő az installálás és a működés, a tartalom is fontos. A rendszer legfontosabb elemei a szoftverek, amelyek kiválasztásához pontosan meg kell határozni a feladatokat és a folyamatokat. Ehhez többrétegű elemzésre van szükség: a koncepció, az alkalmazás, a kölcsönhatás és a források elemzésére. A munka a Kulturális és Turisztikai Minisztérium, az Általános Könyvtári Igazgatóság, a könyvtárak, a könyvtárosokat és informatikusokat képző iskolák, az információs technológiával foglalkozó intézmények bevonásával végezhető el, amit kiegészítenek a nemzetközi tapasztalatok. Ki kell dolgozni a szoftverek minőségi szabványát, és a munkába be kell vonni a szoftvergyártókat is.

A szakértők véleménye önmagában nem biztosíték a szoftverek jó minőségére. Tudományos módszerek, alapos tesztek teszik lehetővé a színvonalas működést. Az információs technológiával foglalkozó intézmények és a nyilvános könyvtárak együttműködése hozhat jó eredményt. Ezt "alkoss és oszd meg" elnevezésű projektként rövid idő alatt közvetlen költségek nélkül lehet elvégezni.

Hardver: információterjesztés, szervezés, raktározás és a hardver hozzáférhetősége

Az eddig leírtak megvalósításának két csoportra osztható hardverfeltételei vannak:

1. Az egyik kizárólag az internetre vonatkozik, amely nem igényel külön működtető szervezetet, karbantartást. Ezt a csoportot nevezhetjük web-tv csoportnak. A háztartásokban működő televíziók kis átalakítással a rendszerhez kapcsolhatók. Azokon a területeken, ahol a televí-

zió elérhető, az internet és a tv összekapcsolása nagyon eredményes és gazdaságos a civil és az intézményes szférában.

2. Azok az eszközök, amelyek elérhetővé teszik a tájékoztató folyamatot és az információt, mint terméket.

Széles skálán mozognak az említett eszközök. Használóikat segítik a kreativitásukban, de költségesek. A nyilvános könyvtárak eszközbeszerzésénél éppen ezért körültekintően kell eljárni a feladatok meghatározásában, hogy a megfelelő eszközöket szerezzék be. A munkát az Általános Könyvtári Igazgatóság fogja segíteni. A költségeket az importbeszerzések minimalizálásával lehet csökkenteni. Minél több török eszközt kell beépíteni a rendszerbe, ami az állam legfőbb feladata ebben a munkában.

Személyzet

A modell eredményessége a könyvtárosok felkészítésén múlik, akik nem csak használói, hanem irányítói is a rendszernek. Az első lépés a jó szervezés, a következő a képzés. A program három fő pontja: a technológia használatának elsajátítása, a rendszerintegráció és az irányítás.

Az alapképzés elemei:

- a személyzet képzése beosztás szerint,
- a tanfolyam egyéni és csoportmunkára oszlik,
- az oktató és a hallgatók folyamatos konzultációs kapcsolatban vannak egymással,
- a tanfolyam munkahelyi környezetben zajlik,
- a könyvtárak a támogató szervezet segítségével oldhatják meg problémáikat,
- a tanfolyam és a továbbképzés tananyaga hozzáférhető a PUBNET-en.

Könyvtár-technológiai integráció

Az információs technológia sikeres alkalmazása azon múlik, hogyan sikerül integrálni a könyvtári rendszerrel, mivel az új technika nem használható hatékonyan a hagyományos könyvtári környezetben. Az oktatásnak hozzá kell járulnia a sikeres bevezetéshez.

Üzembe helyezés

Az új tájékoztatási technika bevezetése a területi konzorciumok feladata. A nyilvános könyvtárak egyedileg kapcsolódnak a rendszerhez, az üzembe helyezők egyedileg fogják megoldani a gondjait. Ez a módszer nem vezet szükségtelen decent-

ralizáláshoz, hanem időt lehet vele megtakarítani. A Kulturális és Turisztikai Minisztérium fogja meghatározni és ellenőrizni a konzorciumok működését.

Következtetések és javaslatok

A tanulmány célja egy új nyilvános könyvtári rendszer modelljének a bemutatása, amely integrálódik a török információs rendszerbe. Az ajánlott rendszer csak akkor lesz sikeres, ha integráltan, interdiszciplinárisan és tudományos megközelítéssel, engedmények nélkül valósítják meg. A minőségi elveknek maradéktalanul érvényesülniük kell. A tanulmány feltételezi a folyamatos fejlesztést és támogatást.

Szigorúan be kell tartani a szerzői jogokat. A rendszerben való működésnek a részvétel és az átvilágíthatóság a legfőbb feltétele. A PUBNET-tel kapcsolatos döntéseket a társadalom minden tagja számára elérhetővé kell tenni. Az új projektek indítása és az azokkal kapcsolatos eredmények nyilvánosak, megjelennek a PUBNET-en. A megfelelő környezet kialakítása a Kulturális és Turisztikai Minisztérium legfontosabb feladata.

Az eszközbeszerzéseket addig nem szabad elkezdni, amíg a megfelelő technológiai környezetet nem alakították ki. A számítógépek beszerzése az utolsó, legegyszerűbb feladat a rendszer kiépítésében.

A nyilvános könyvtárak minőségének javítása nemcsak Törökországban, hanem az egész világon nagyon fontos kérdés. Ezért kell hangsúlyt

fektetni a nemzetközi összefogásra, ami a költségek csökkentéséhez vezet. Azt hisszük, hogy a PULMAN-projektben való részvétel, amely a nyilvános könyvtárak, a múzeumok, archívumok együttműködését célozza, az EU-tagországok és a tagjelöltek számára is nagyon fontos.

Irodalom

- 1 ATILGAN, D.: Türkiye'de kutuphaneciligin gelismisi. = Turk kutuphaneciligi, 9. köt. 1. sz. 1995. p. 10–20.
- 2 PULMAN networks:
<http://www.pulmanweb.org/about/about.htm>
- 3 YILMAZ, B.: Avrupa Biljigi (AB) ulkeleri ve Turkiye'de halk kutuphaneleri: niceliksel bir karlistirma. = Turk kutuphaneciligi, 15. köt. 4. sz. 2001. p. 378–398.

Jegyzetek

- ¹ A Pulman Network of Excellence az Európai Bizottság kutatási programja, amely a használóbarát információs társadalommal foglalkozik, és meghatározó szerepe van az e-Európa fejlesztésében. Feladata a nyilvános könyvtárak és a kulturális szervezetek működési mód-szerének és gyakorlatának kidolgozása helyi és regionális szinten. A munkában 37 ország vesz részt.
- ² Az adatokat a Török Kulturális és Turisztikai Minisztérium Általános Könyvtári Igazgatósága bocsátotta rendelkezésre.

/YALVAC, Mesut: New public libraries system model and information society technology in Turkey. = Library Hi Tech News, 2004. 7. sz. p. 18–24./

(Wéber Katalin)